

Ekonomiska krisutsikter

Tuffa tider kräver kraftfulla åtgärder

© Landsorganisationen i Sverige 2020

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2020

ISBN 978-91-566-3428-4

LO 20.04 1 000

Innehåll

1. Sammanfattning	4
2. Våra utgångspunkter	5
Pandemiförloppet	5
Pandemins omedelbara ekonomiska effekter	5
3. Effekter på produktion och arbetslöshet	6
På kort sikt faller näringslivets produktion	6
Hushållens inkomster faller men inte lika mycket	7
Offensiv finanspolitik underlättar återhämtningen	7
Vad händer med arbetslösheten?	8
4. Åtgärder för att minska de ekonomiska effekterna	10
LOs styrelses åtgärds paket för möta krisen	11
Akuta åtgärder för jobben	11
Åtgärder för att skydda de arbetslösa	11
Rusta de arbetslösa	11
Internationella aktörer viktiga för att begränsa effekterna	13
Finanspolitiskt utrymme för att hantera överbyggnad och återhämtning	13
5. Bädda redan nu för en snabb återhämtning	16

1. Sammanfattning

LO-ekonomernas bedömning är att Sverige drabbas av en kraftig ekonomisk nedgång under andra kvartalet. Jämfört med samma period förra året minskar BNP med 14 procent. Arbetsmarknaden har redan drabbats av en djup efterfrågechock och 100 000-tals löntagare förlorar i dag sitt arbete, varslas eller placeras i korttidsarbete. Vi bedömer att en arbetslöshet på över 10 procent under de närmaste månaderna inte kan uteslutas.

Svensk ekonomi och välfärd bygger på öppenhet och utbyte av varor och tjänster med omvärlden. Riskerna för långsiktiga ekonomiska skador på svensk ekonomi fördjupas när nationsgränser delvis stängs ner och protektionistiska strömningar växer i styrka globalt.

Att som vid en ”normal” konjunkturedgång stimulera efterfrågan för att få fart på ekonomin är inte möjligt, eller ens önskvärt. Målet för de akuta åtgärderna är i stället ekonomisk överlevnad. Företag som blir av med en betydande andel av intäkterna klarar inte av att betala löner och fasta kostnader – anställda som blir av med sina inkomster kan inte betala sina räkningar.

Den ekonomiska politiken i Sverige inriktas nu på att förhindra att ett stort antal företag går i konkurs. En kraftfull överbyggningspolitik är helt central för att bädda för en snabbare återhämtning efter den akuta krisen. För grupper utan permanent anställningsförhållande är skyddsnetet i Sverige mycket svagt. Denna grupp behöver skyndsamt ett bättre inkomstskydd. Det är också av yttersta vikt både för den enskilda löntagaren, näringslivet samt Sveriges långsiktiga konkurrenskraft att denna period används för att rusta arbetskraftens humankapital och anställningsbarhet genom kompetens- och utbildningsinsatser.

Regeringen har presenterat flera angelägna reformer för att överbygga krisen, försäkra oförsäkrade och inleda en betydande utbyggnad av utbildningsinsatser. Åtgärderna som hittills har presenterats har beräknats kosta cirka 85 miljarder för 2020. Mätt som andel av BNP motsvarar det cirka 1,8 procent, enligt regeringens egna beräkningar. Minst lika viktigt för hur offentliga utgifter utvecklas är storleken på BNP-tappet. Vi uppskattar att det kan bli så stort som 5 procent i år vilket ger en budgetförsvagning med ytterligare cirka 2,5 procent av BNP.

De åtgärder som staten hittills vidtagit kommer dock inte att räcka. Utgångspunkten för den ekonomiska politiken bör vara att staten har sista handsansvaret för att i grunden livskraftiga företag ska finnas kvar och att människor inte hamnar utan materiell försörjning. LO-ekonomerna anser att tre utökade reformer är prioriterade i närtid:

1. Skapa möjlighet till heltidspermittering med statligt stöd.
2. Avisera redan nu att de generella statsbidragen till kommuner och regioner kommer höjas med minst 30 miljarder kronor.
3. Permanenta förbättringar av den inkomstrelaterade arbetslöshetsförsäkringen.

Nödvändiga finanspolitiska åtgärder får inte begränsas av en tro att resurser behöver ”sparas” till ett senare skede.

2. Våra utgångspunkter

Pandemiförloppet

Den globala spridningen av det nya coronaviruset är ett faktum. Den svenska strategin är att fördröja förloppet. Om det kvalificerade vårdbehovet underskrider kapacitetstaket i vården kan antalet dödsfall begränsas.

Vi vet fortfarande lite om hur smittspridningen kommer att utvecklas framåt. Osäkerhet råder både när det gäller sjukdomen i sig (dödlighet, immunitet, säsongsvariationer), liksom hur väl samhällets nuvarande agerande för att begränsa smittspridningen fungerar samt hur uthålliga dessa åtgärder är i Sverige och i resten av världen.

Pandemins omedelbara ekonomiska effekter

Ett långsammare förlopp kräver social distansering som slår hårt mot alla länders ekonomier. Det omfattar åtgärder som mer eller mindre stänger ned delar av ekonomin, såsom restriktioner för resande och fysiska möten, men smittspridningens effekt på ekonomin sker via flera kanaler som utlöser kedjor av ekonomiska konsekvenser.

Effekter av faktisk sjukdom (sjukfrånvaro och vård av barn) leder till produktionsstörningar i många branscher. Att sköta arbetet hemifrån är inte ett alternativ för många grupper.

Produktionsstörningar, i Sverige och andra länder, i kombination med transport- och gränshinder, gör att leverantörskedjorna bryts. Lagerhållning vid fabriker har sedan tidigare i stor omfattning ersatts av just-in-time-leveranser av insatsvaror. Inte minst i industrin såg vi tidigt hur produktionsstörningar i andra länder fortplantade sig till Sverige på detta sätt.

Stoppad produktion, oavsett om det sker på grund av vikande efterfrågan eller produktionsstörningar, leder till förlorade intäkter för företagen och förlorade inkomster för de arbetstagare som tvingas gå ner i arbetstid eller helt förlorar jobbet. Intäktsbortfallen leder till likviditetsproblem för företagen som måste finansiera sina fasta kostnader med sparade medel.

Vissa branscher drabbas särskilt hårt. Resor, hotell, restaurang, kultur, besöksnäring och persontransporter utsätts för ett stort efterfrågebortfall. Men andra branscher, såsom dagligvaruhandeln, går starkare än normalt när hushållen tillbringar mer tid i hemmet. Även inom vård och omsorg är trycket så högt att arbetskraft saknas. All vård som kan anstå får vänta och kommer att behöva hanteras senare.

På finansmarknaden är risken att banker och finansinstitut inte förmår att förse företag i akut behov av likviditet med krediter. Det kan bero på brist på kapital för utlåning eller att företagen inte bedöms kreditvärda i den akuta situationen. Konkurer och inställda betalningar kan leda till ekonomiska problem för finansiella institutioner som ställt upp med kapital till företag som hamnat på obestånd. Detta kan särskilt påverka fastighetsbolag som ofta har hög belåning och som under de senaste åren i tilltagande utsträckning vänt sig till kapitalmarknaderna för finansiering.

Aktiebörserna har reagerat starkt negativt på den osäkerhet som råder. Det är inte ett allvarligt problem för realekonomin på kort sikt. Värdeutvecklingen för andra tillgångar, exempelvis bostäder, är potentiellt mer problematisk. Bostadspriserna påverkas negativt av lägre inkomster och mindre förmögenheter hos hushållen. Ett eventuellt prisfall på bostäder förväntas leda till ytterligare efterfrågebortfall hos hushållen på grund av försämrade soliditet. På marginalen kan hushåll tvingas att faktiskt realisera förluster.

Ihållande svagare börs påverkar också värdet av pensionssparandet. Men givet att hushållen i sitt sparande till stor del har traditionella pensionsförsäkringar och i annat fall har förvalslösningar med en successiv övergång till mindre risk närmare pension, är inte detta ett akut problem.

Den sammantagna ökade oron och instabiliteten kan också driva fram ett efterfrågefall som är större än summan av ovan beskrivna effekter. Hur andra länder klarar att hantera smittspridning och att överbygga den ekonomiska krisen kommer vidare att få stor betydelse för den svenska utvecklingen på lite längre sikt.

För samtliga av dessa kanaler är krisens tidsutdräkt av stor betydelse. Vi vet i dag inte hur länge smittan och åtgärderna mot denna kommer att pågå. Med ökad kunskap och nya tekniska hjälpmedel kan förhoppningsvis samhället agera mer träffsäkert för att begränsa smittspridningen om behovet kvarstår över längre tid, men även om detta råder stor osäkerhet.

3. Effekter på produktion och arbetslöshet

De omedelbara effekterna av coronapandemin är avsiktliga efterfrågebortfall i stora delar av ekonomin med anledning av social distansering, samt stora störningar i många företags produktion på grund av uteblivna leveranser av insatsvaror. Det ger dramatiska effekter på den totala produktionen i samhället, BNP faller i en tidigare sällan skådad omfattning. Detta är effekter som inte går att undvika om spridningen av coronaviruset ska begränsas. Att som vid en ”normal” konjunkturedgång stimulera efterfrågan för att få fart på ekonomin är inte möjligt, eller ens önskvärt. Målet för de akuta åtgärderna är i stället ekonomisk överlevnad. Företag som blir av med en betydande andel av intäkterna klarar inte av att betala löner och fasta kostnader – anställda som blir av sina inkomster kan inte betala sina räkningar.

Den ekonomiska politiken i Sverige inriktas nu på att förhindra att ett stort antal företag går i konkurs. En kraftfull och uthållig överbrygningspolitik är helt central för att bädda för en snabbare återhämtning efter den akuta krisen.

Det är inte det här läget möjligt att göra sedvanliga prognoser (i meningen en förutsägelse om ett sannolikt utfall) för den ekonomiska utvecklingen det närmaste året. Däremot behövs fortlöpande olika scenarier, inte minst för att kunna göra en grov bedömning av vilka ekonomisk-politiska insatser som behövs och hur omfattande de behöver vara. Realistiska kostnadsberäkningar av de insatta åtgärderna är svåra att göra på grund av den stora osäkerheten om hur länge krisen kommer att pågå och hur omfattande den blir.

På kort sikt faller näringslivets produktion

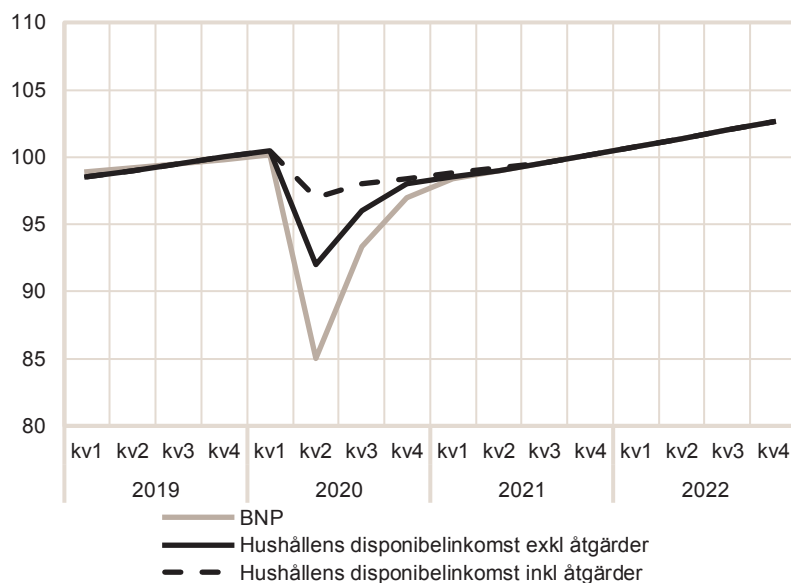
Ett flertal skattningar av produktionsbortfallet i svensk ekonomi under den akuta krisen har redan publicerats. Enligt Finansdepartementets bedömning (30 mars) minskar svensk BNP med 4 procent i år för att studsas upp med 3,5 procent 2021. Arbetslösheten bedöms öka till 9 procent som årsgenomsnitt och ligga kvar på den nivån 2021.

Konjunkturinstitutet publicerade en ny prognos den 1 april, som man betonar mer ska ses som en scenario-framskrivning. Den övergripande synen på hur ekonomin drabbas av pandemin skiljer sig inte från andra bedömare. BNP beräknas i år falla med drygt 3 procent jämfört med 2019 och arbetslösheten stiga till knappt 9 procent. Den största försämringen sker under andra kvartalet och därefter sker en successiv återhämtning. KI gör bedömningen att det är en mycket osäker framskrivning och att nedåtriskerna överväger. Det alternativscenario som redovisas, med sämre ekonomisk utveckling i omvärlden och lägre inhemsk efterfrågan, överensstämmer relativt väl med LO-ekonomernas bedömning nedan.

Vårt scenario utgår från antaganden om hur stor andel av näringslivets förädlingsvärde som faller bort och hur varaktigt det blir. Under en kortare period dras näringslivets förädlingsvärde ned med en fjärdedel, för att sedan successivt återhämta sig. Inte förrän under andra halvåret 2021 är produktionen tillbaka på den nivå som uppnåddes vid slutet av 2019 (se diagram 1). Översatt till kvartalssiffror innebär det ett BNP-tapp på 14 procent under årets andra kvartal jämfört med samma kvartal 2019. Motsvarande minskning blir 7 procent tredje kvartalet och 3 procent kvartal 4. Förändringen mellan kalenderåren 2019 och 2020 blir i storleksordningen minus 5 procent. Jämfört med 2019 minskar BNP med sammanlagt 250 miljarder kronor. Det kan vara ett grovt mått på behovet av finanspolitisk stimulans.

Diagram 3.1 BNP och hushållens disponibla inkomster

Utveckling i fasta priser, index 100 = 2019 kvartal 4

KÄLLA: Egna beräkningar

Hushållens inkomster faller men inte lika mycket

De ekonomisk-politiska åtgärderna som har vidtagits syftar till viss del och att skydda de löntagare som drabbas av inkomstbortfall på grund av arbetsbrist. I diagram 1 har vi ritat en kurva över utvecklingen av hushållens disponibla inkomster. Att minskningen blir mindre än för produktionen beror på att en del av inkomstbortfallet motverkas av arbetslöshetsförsäkring och andra transfereringar, så kallade automatiska stabilisatorer. Dessa har dock urholkats under en längre period och var i krisens utgångsläge mycket bristfälliga. Det har gjort det helt nödvändigt att skyndsamt förstärka dessa skyddsnet, inklusive förbättrande villkor vid korttidspermitteringar. Dessa åtgärder medför att inkomstbortfallet kan begränsas och istället följa den övre kurvan i diagrammet. Skillnaden mellan kurvorna motsvarar en statlig kostnad på 40–50 miljarder kronor, betydligt mer än regeringens kostnadsberäkning av stödet direkt riktat till hushållen. Det beror på att vi räknar med en sämre ekonomisk utveckling som innebär att fler kommer att få stöd.

Offensiv finanspolitik underlättar återhämtningen

Syftet med de samlade stöden till företagen är att i grunden livskraftiga företag ska överleva den akuta krisen och snabbt kunna återuppta verksamheten. Det finns naturligtvis andra problem i samband med den återhämtning som ska ske. Komplicerade globala produktions- och leveranskedjor, som hastigt upphörde att fungera, ska rulla igång.

De långsiktiga effekterna kan begränsas om viljan finns. När den akuta krisen är över kan BNP förväntas studsa upp. Frågan är hur långt kraften räcker. Hanteringen av övergången från akut krishantering till en ekonomisk politik som stöttar efterfrågan och återhämtning blir central. Men det innebär inte att man nu måste välja mellan att satsa nu eller senare. LO-ekonomernas bedömning är att det finns utrymme i statsfinanserna att både göra det som krävs i den akuta fasen för att skydda näringsliv och löntagare och det som behövs för att stärka återhämtningen.

Vad händer med arbetslösheten?

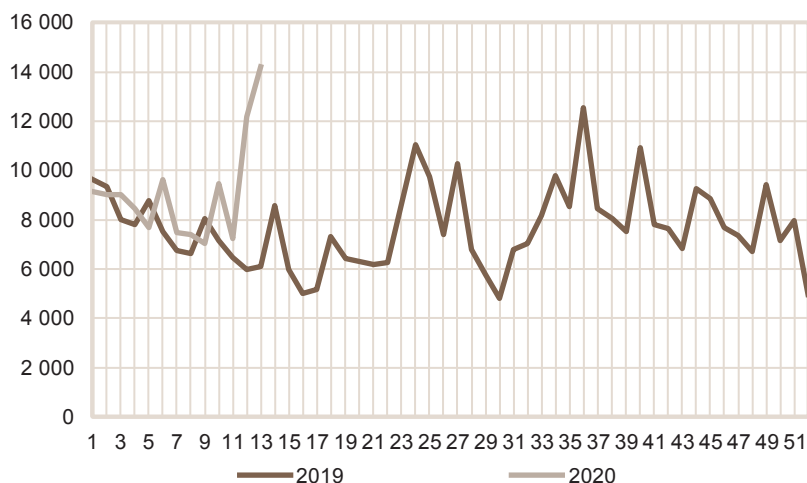
Krisförloppet är extremt snabbt och effekterna på arbetsmarknaden är stora. I dagsläget är utvecklingen dock mycket svårbedömd. Tillgänglig statistik för februari, exempelvis från AKU, fångar inte den dramatiska utvecklingen under mars månad. Men det står klart att arbetslösheten ökar och risken är stor att vi åter får se arbetslöshetssiffror i paritet med både 90-talskrisen och finanskrisen.

En stor del av det produktionsbortfall vi nu ser kommer motsvaras av en minskning i antalet arbetade timmar. Vi bedömer att 500 000 personer kan få minskad arbetstid, genom att de permitteras, får färre arbetspass eller helt förlora arbetet. Arbetslösheten förväntas stiga kraftigt initialt för att mot slutet av året krypa under 10 procent och därefter falla successivt under 2021.

Enligt Arbetsförmedlingen var antalet nyinskrivna arbetssökande i mars (vecka 10–13) 43 000 personer, vilket är en ökning med 35 procent jämfört med februari. Det stora antalet nyinskrivna har resulterat i en tydlig uppgång i antalet arbetslösa på Arbetsförmedlingen. Den sista veckan i mars fanns det drygt 6 000 fler arbetslösa på Arbetsförmedlingen än den sista veckan i februari. Att antalet arbetslösa ökar redan innan de stora varslen hunnit träda i kraft beror med stor sannolikhet på att många som jobbar inom besöksnäringarna är tillfälligt anställda och blir arbetslösa genom att helt enkelt inte bli erbjudna mer arbete. Hotell- och restaurang är den bransch som har högst andel tillfälligt anställda.

Diagram 3.2 Nyinskrivna arbetssökande på arbetsförmedlingen

Antal per vecka

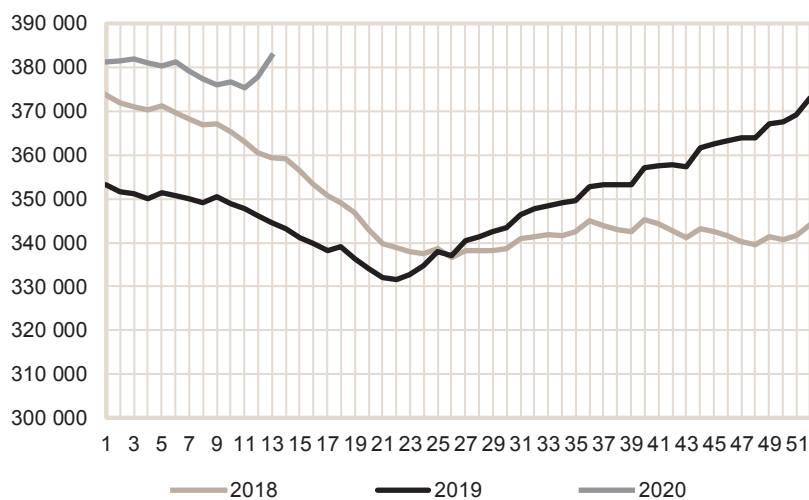

KÄLLA: Arbetsförmedlingen

Antalet personer som varslats om uppsägning ökade kraftigt i mars till 36 800 personer – den högsta månadssiffran i modern tid. Hälften av dessa varsel lades under den sista marsveckan. En dryg tredjedel av alla varsel kom från hotell- och restaurangbranschen, men även handeln och transportbranschen har påverkats kraftigt. Däremot har varslen inom industrin inte ökat lika mycket, vilket troligen beror på att många industriföretag har korttidspermitterat personal istället. Möjligheterna till korttidspermittering kommer att motverka en ännu högre arbetslöshet, och en del av varslen i mars kommer troligen att övergå i permittering. Men ingen har ännu så länge en överblick över hur många som redan har permitterats, eller kommer att permitteras under de närmaste månaderna.

Diagram 3.3 Arbetslösa på arbetsförmedlingen

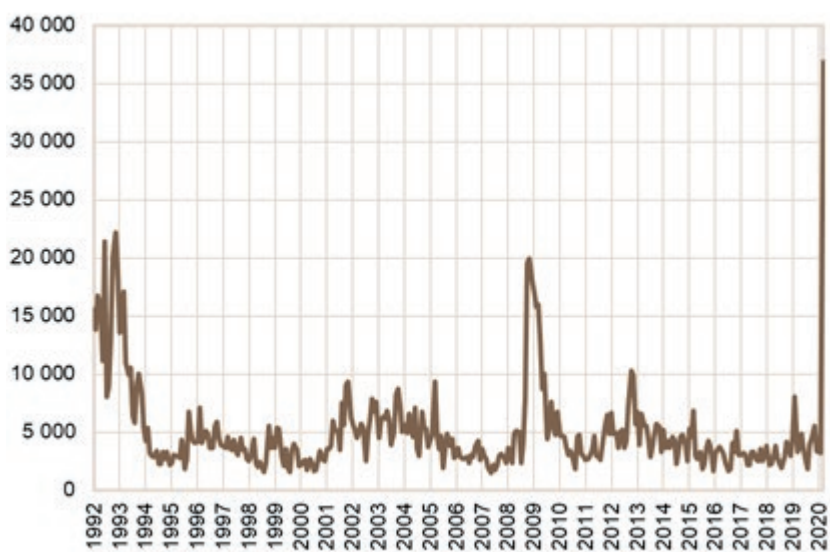
Antal öppet arbetslösa och deltagare i program med aktivitetsstöd

KÄLLA: Arbetsförmedlingen

Diagram 3.4 Varsel om uppsägning

Antal personer per månad

NOT: mars 2020 omfattar 1–27 mars,

KÄLLA: Arbetsförmedlingen

4. Åtgärder för att minska de ekonomiska effekterna

Som framgått tidigare i texten har coronaviruset redan fått stora negativa effekter på ekonomin och betydligt mer är att vänta. För att lindra de ekonomiska konsekvenserna behöver alla aktörer agera. Det har i viss mån redan skett både internationellt men även i Sverige. LO-ekonomerna ser dock behov av ytterligare åtgärder. I detta kapitel redogörs för flera viktiga aktörers åtgärder samt LO-förbunden och LO-ekonomernas syn på åtgärderna.

Hittills vidtagna åtgärder

Sveriges regering har tillsammans med samarbetspartierna Liberalerna och Centerpartiet presenterat flera ekonomiska krispaket. Staten ska kompensera kommuner, regioner och myndigheter för extraordinära kostnader kopplade till coronaviruset. I ett tidigt skede slopades också karensdagen för att hindra smittspridningen. För att tillskjuta likviditet till företagen har regeringen föreslagit anstånd med skattebetalningar samt utökat kreditgarantierna. Riksbanken och Finansinspektionen har även de vidtagit åtgärder för att säkra att kreditmarknaden ska fortsätta fungera och kunna tillföra företagen den likviditet de behöver. I tabellen nedan redogörs för storleken av kredit- och likviditetsutökningarna, fullt utnyttjade, från olika statliga aktörer. Ställt bredvid de direkta stöden från regeringen framstår dessa kredit- och likviditetsutökningar som massiva i omfattning. Man bör dock ta i beaktan att det sannolika nyttjandet är avsevärt lägre än det teoretiskt möjliga. Dagens flaskhals i kreditgivning är snarare kreditriskerna som bankerna ser, än bankernas egen finansiering.

De direkta stöd till företagen som föreslagits är till stor del att av staten tar en ansevärd del av lönekostnaderna, genom införandet av ett expanderat permitteringssystem. Arbetsgivaravgiften sätts ned under en fyramånadersperiod så att företagen, under vissa villkor, endast behöver betala ålderspensionsavgifterna.¹ Därutöver tar staten över sjuklöneansvaret och hjälper företagen att lyfta kostnader för hyrorna.

För de privatpersoner som drabbas när de blir av med sina arbeten har regeringen tillfälligt föreslagit lättnader som gör det enklare att kvalificera sig till arbetslöshetsersättning. Dessutom föreslås tillfälligt höjt grundbelopp och ett höjt tak för ersättningen. Förstärkningar av arbetsförmedlingens verksamheter och utbildning har även föreslagits för att så snabbt som möjligt få in personer som förlorat sitt arbete i utbildning eller nytt arbete. Sammantaget ger förslagen bättre ekonomiskt skydd för arbetstagare och förstärkta möjligheter att åter bli sysselsatt för de som förlorar sina jobb.

¹ Gäller endast för upp till 30 anställda per företag och upp till en lön på 25 000kr. Arbetsgivaravgiften för anställdas inkomster över lönetaket samt antalstaket får företagen stå för. Även egenavgifterna får liknande nedsättningar.

Tabell 4.1 Regeringens åtgärder

Miljarder kronor

Lån/ garantier/ likviditet	Summa	Direkta stöd	Period	Kostnad
Likviditetsförstärkning via skattekontot	335	Sänkning av arbetsgivaravgiften	1/3 till 30/6	32,7
Statliga kreditgarantier för exportsektorn	125	Hyreskostnader	1/4 till 30/6	5,0
Statliga kreditgarantier till övriga sektorer	105	Kultur och idrott	Hela året	1,0
Riksbanks köp av värdepapper	300	Kommuner, regioner och myndigheter	Hela året	2,4
Riksbanksutlåning till företag via bankerna	500	Sjuklönekostnaden	1/4 till 31/5	6,9
		Karensdagen och smittobärappenning	11/3 till 31/5	2,3
		Generösare Korttidspermittering	16/3 till 31/12	20,0
		Generösare regler för a-kassa	31/4 till 3/1 2021	5,3
		Arbetsmarknad och utbildning	Hela året	5,5
		Ökade investeringar via ALMI	Hela året	3,0
Totalt, miljarder kr	1 365	Totalt, miljarder kr		84,1
Totalt, % av BNP*	28,5 %	Totalt, % av BNP*		1,8 %

NOT: Finansinspektionens sänkning av den kontryckiska kapitalbufferten bidrar även den, fullt utnyttjad, till att ytterligare 900 miljarder kronor kan lånas ut av bankerna.

KÄLLA: Egen sammanställning 2020-04-01

LOs styrelses åtgärds paket för att möta krisen

LO har välkomnat regeringens krispaket, men också krävt fler åtgärder för de löntagare som drabbas hårdast av coronavirusets påverkan på ekonomin. Samtliga LO-förbund ställde sig därför under vecka 13 bakom en lista med 35 punkter som överlämnades till regeringen. Dessa förslag är i korthet:

Akuta åtgärder för jobben

- ✓ Möjlighet till heltidspermittering bör finnas under en kortare period.
- ✓ Prioritera skyddsutrustning för löntagare som utsätts för risk för smitta.
- ✓ Permanent ökade tillskott till sjukvård och omsorg.
- ✓ Stopp för uppsägningar i offentlig sektor.

Åtgärder för att skydda de arbetslösa

- ✓ Höj kraftigt grundbeloppet i a-kassan.
- ✓ Förändra arbetsvillkoret i a-kassan.
- ✓ Se över medlemsvillkoret i a-kassan.
- ✓ Förenkla handläggningen för a-kassorna.
- ✓ Stärk a-kassan, höj taket.

Rusta de arbetslösa

- ✓ Säkerställ att Arbetsförmedlingen har erforderliga resurser och arbetsro.
- ✓ Bygg ut Yrkesvux och Yrkeshögskolan, särskilt mot bristyrken i välfärden.

- ✓ Låt Arbetsförmedlingen anvisa till reguljära studier, deltagare behåller ersättning ett år.
- ✓ Bygg ut och informera brett om digitala studier.
- ✓ Resurser till kompetensåtgärder vid korttidspermittering.

Regeringen och dess samarbetspartier har den 30 mars i ett krispaket för jobb och omställning, helt eller delvis, gått LO till mötes på flera viktiga punkter.

LO-ekonomernas syn på finanspolitikens inriktning och framtida åtgärder

Svensk ekonomi utsätts nu för en kraftig efterfråge- och utbudsschock. Den ekonomiska politiken kommer att behöva agera snabbare och mer kraftfullt än någon gång sedan andra världskrigets slut. Ambitionen bör vara att säkra att de som har drabbats av de ekonomiska effekterna av epidemin har en rimlig försörjning och att livskraftiga företag finns kvar när smittspridningen har hanterats. Allt för att undvika att epidemin ger långvarigt negativa effekter på produktion, arbetsmarknad och det ekonomiska väståndet i Sverige.

Den första försvarslinjen är att begränsa uppsägningar så långt möjligt genom att skydda livskraftiga företag och verksamheter. Korttidspermitteringssystemet behöver bli ännu mer generöst än i dag. Företag som tillfälligt behöver gå i ide måste kunna fortsätta betala löner och betala fasta kostnader.

Generella nedsättningar av arbetsgivar- och egenavgifter, som även gynnar företag som inte påverkats av epidemin, är ineffektiva och fördelningspolitiskt djupt problematiska. Så långt det går bör privata företag använda egna resurser till att brygga över krisen. Företag som har resurser att dela ut pengar till aktieägare kan därför omöjligt komma ifråga för ekonomiska stödåtgärder. I vissa fall kan det bli nödvändigt för staten att bidra med kapital till privata företag. Det kan röra sig om företag av stort strategiskt värde eller som är nödvändiga för att säkra en fungerande infrastruktur. I sådana fall är det självklart att medborgarna också ska få del av den eventuella värdeutveckling som sådana räddningsaktioner möjliggör.

Vi måste också skydda inkomster för så många som möjligt av dem som trots åtgärder går ut i arbetslöshet. Många med svagare förankring på arbetsmarknaden har ett alldeles för dåligt inkomstskydd. Vi måste i möjligaste mån förhindra att personer som förlorar sin försörjning till följd av epidemin tvingas vända sig till kommunernas socialkontor. De ska inte behöva paniksälja tillgångar och bostäder. Regeringen och samarbetspartierna har därför föreslagit ett antal tillfälliga förändringar i arbetslöshetsförsäkringen för att begränsa antalet personer som står utan försörjning till följd av pandemin. Många av dessa förändringar behöver permanentas. Utöver detta krävs flera andra förbättringar för att säkerställa att Sverige har ett rimligt inkomstskydd vid arbetslöshet, nu och i framtiden.

Tidigare kriser visar att de negativa effekterna på arbetsmarknaden riskerar att bli långvariga. Det är därför också nödvändigt att så snabbt som möjligt vidta åtgärder för att förhindra att arbetssökandes humankapital försvagas och att framtida matchning på arbetsmarknaden inte försämras. Sannolikt kommer därför både arbetsmarknads- och utbildningspolitik att behöva ytterligare resurser, utöver de resursförstärkningar som presenterats. Dessa innebär att Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader kan öka med cirka 5 procent, medan insatser såsom program och nystartsjobb kan öka med 13 procent. Givet krisens kraft framstår det som alltför blygsamma belopp.

Åtgärder krävs också för att förhindra prisfall på kommersiella fastigheter och bostäder. Regeringen har presenterat ett stöd till hyresreduktioner för företag. Finansinspektionen har annonserat att bankerna nu ska medge undantag från amorteringskravet för hushåll. Vi anser att amorteringskravet i nuvarande läge är kontraproduktivt och bör läggas i malpåse.

Staten är nu tydlig med att kommuner och regioner får de tillskott som behövs för att hantera den akuta krisen, men detta måste också vara tillskott som är långsiktiga så att kommuner och regioner inte behöver hålla tillbaka av rädsla att få stå med kostnaderna på sikt. LO-ekonomerna har sedan tidigare lyft att kommuner och regioner behöver cirka 30 miljarder ytterligare per år, för att klara sitt åtagande på välfärdsområdet. Dessa ökade resurser bör nu tydligt aviseras från regeringens sida.

Den politik som hittills har reglerats i det så kallade Januariavtalet bör i detta läge ses som helt överspelad, nu råder nya ekonomiska förutsättningar för samarbetet om den ekonomiska politiken. De planerade reformerna av arbetsrätten bör stoppas och den pågående reformeringen av Arbetsförmedlingen bör avbrytas för att inte skapa en än mer turbulent och osäker situation på arbetsmarknaden. Kriser är inte rätt tid för dylika experiment.

De åtgärder som staten hittills vidtagit kommer inte att räcka. Principen är att staten har sista handsansvaret för att i grunden livskraftiga företag inte ska gå under och för att inga människor hamnar utan materiell försörjning. Detta kommer att bli innebära stora kostnader för staten. 200 till 300 miljarder är tänkbara belopp. Ju större del av produktionsbortfallet som kan motas på detta sätt, desto bättre.

Internationella aktörer viktiga för att begränsa effekterna

Den internationella samordningen av ekonomisk-politiska instrument är central för en effektiv överbyggnad. I dag är den globala finanspolitiska samordningen begränsad och präglas av kortsiktiga nationella hänsyn. När exempelvis G7-ländernas utrikesministrar möttes så misslyckades man med att producera ett gemensamt uttalande då Trump-administrationen krävde att coronaviruset skulle kallas för "Wuhan-viruset".

LO-ekonomerna gör bedömningen att en kraftfull global koordinerad samordning inte kommer att ske i närtid, men att en ökad global samverkan kommer att äga rum längre fram under våren i takt med att enskilda länder lämnar den mest akuta medicinska fasen.

Just nu pågår ett intensivt arbete inom ramen för EU för att forma en gemensam ekonomisk strategi. En samordnad europeisk gemensam politik skulle få en betydligt större effekt än om medlemsländerna fortsätter att agera relativt isolerat. EU-kommissionen föreslog den 20 mars att stabilitets- och tillväxtpaktens allmänna undantagsklausul ska aktiveras som ett led i sin strategi att agera snabbt, kraftfullt och samordnat för att hantera coronapandemins effekter. Efter godkännande av rådet innebär det att EU-länderna får avvika från de krav som normalt gäller enligt det europeiska finanspolitiska ramverket för att vidta ändamålsenliga åtgärder för att hantera krisen.

LO-ekonomerna menar att även statsstödsreglerna behöver kunna åsidosättas för att ge medlemsländerna utrymme att utforma åtgärder som selektivt gynnar de branscher som påverkas mest.

ECB agerar nu kraftfullt. Christine Lagarde har uttryckt att "*There are no limits to our commitment to the euro*". Torsdagen den 19 mars presenterade ECB en plan för obligationsköp av statspapper för 750 miljarder euro.

Men den finanspolitiska koordineringen delar fortsatt eurosamarbetet enligt det välkända mönstret nord-syd. Spanien, Frankrike och Italien och andra länder efterfrågar väsentligt mer koordinering och att gemensamma obligationer ska emitteras. Framför allt Tyskland och Nederländerna håller emot och vill istället utveckla de redan i dag existerande gemensamma finanspolitiska mekanismerna. De länder som efterfrågar mer koordinering har nu ställt ultimatum om att mer gemensam finanspolitik behöver komma på plats. Vid ett EU-möte torsdagen den 26 mars så fick EU:s finansministrar två veckor på sig att presentera en modell för att i ökad utsträckning gemensamt finanspolitiskt hantera den ekonomiska krisen.

Finanspolitiskt utrymme för att hantera överbyggnad och återhämtning

De åtgärder som staten hittills vidtagit kommer troligtvis inte att räcka. Utgångspunkten bör vara att staten har sista handsansvaret för att i grunden livskraftiga företag ska finnas kvar och att inga människor hamnar utan materiell försörjning. Detta kräver stora ekonomiska insatser och risken är stor för att de kommer att behöva gälla över en längre tidsperiod än den som hittills presenterats.

Den svenska statsskulden (inklusive vidareutlåning) var 2019 knappt 900 miljarder eller cirka 18 procent av BNP. Den likviditet som nu erbjuds företagen kommer tillfälligt driva upp den offentliga bruttoskuldssättningen väsentligt, men i allmänhet motsvaras denna ökning av nya fordringar från det offentliga på företagen som till största del kommer att infrias i närtid. De finanspolitiska insatser som handlar om rena stöd, såsom subventionerade permitteringar, slopat karensavdrag och sänkta arbetsgivaravgifter kommer dock ha långsiktig effekt på den

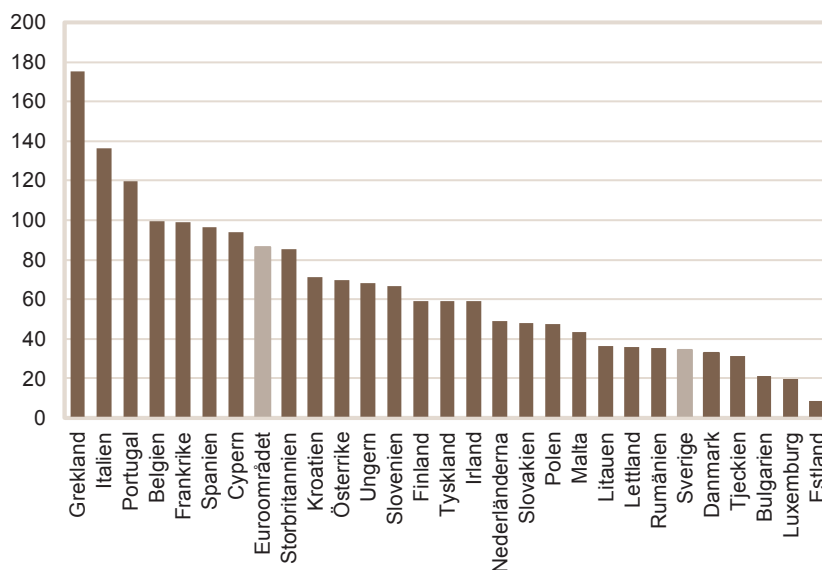
offentliga nettoställningen och permanent höja statsskulden. Utrymmet för detta är dock betydande. Åtgärderna som hittills presenterats har uppskattats kosta cirka 84 miljarder (1,8 procent av BNP) för 2020.²

LO-ekonomernas scenario innebär en sämre utveckling än regeringens, därför bedömer vi att kostnaderna för de aktiva åtgärder som regeringen föreslagit blir runt 50 miljarder kronor högre än de själva beräknar (ytterligare 1 procent av BNP). Minst lika viktigt för skuldkvotens utveckling är storleken på BNP-tappet. Vi uppskattar att det kan bli så stort som 5 procent i år. Med ett antagande om att detta påverkar de offentliga finanserna med en halv procent per procentenhet fall i BNP³, innebär det en budgetförsvagning med 2,5 procent av BNP. Summan av de aktiva åtgärderna och den automatiska budgetförsvagningen blir då drygt 5 procent av BNP, vilket ökar skulden i motsvarande mån. Att BNP minskar får ytterligare en (liten) effekt. Sammantaget kan det nu röra sig om en ökning av hela den offentliga skulden på 5,5 procentenheter. KI beräknar att den offentliga bruttoskulden ökar från 36 procent av BNP 2019 till 40 procent 2021.⁴ KI gör bedömningen att det är en mycket osäker framskrivning och att nedåtriskerna överväger. Även i alternativ-scenariot blir den offentliga skuldökningen av ganska begränsad omfattning: en ökning till omkring 43 procent av BNP.

Om skulden så skulle öka med det tredubbla har vi fortfarande god marginal till andra länders betydligt högre skuldkvoter. Ränteläget är dessutom mycket förmånligt – svenska staten kan i dag låna på tio år till negativ ränta och på 30 år till nära nollränta. Att räntorna kommer att stiga snabbt inom kort är inte särskilt troligt.

Diagram 4.2 Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld 2019, EU-länder samt Storbritannien

Procent av BNP

KÄLLA: EU-kommissionen AMECO aktuell prognos 2020-04-01

² Finansministerns pressträff 2020-03-31,

<https://www.regeringen.se/496970/contentassets/8db5d90232ae4b43b0f655d05ee16e98/presentationbilder-det-ekonomiska-laget.pdf>

³ På grund av lägre skatteintäkter och ökade utgifter för arbetslöshetsersättning. Se exempelvis

https://www.konj.se/download/18.74c5ba4d167c5746eb5617f7/1545395739569/Specialstudie_Automatiska_Stabilisatorer_21%20dec.pdf

⁴ Konjunkturinstitutet, Konjunkturläget april 2020

<https://www.konj.se/publikationer/konjunkturlaget/konjunkturlaget/2020-04-01-synnerligen-djup-lagkonjunktur-i-sparen-av-covid-19.html#files>

Vid en än längre kris, med kraftigare restriktioner och en svagare återhämtningstakt kan dock finansieringsproblem uppstå. Särskilt för länder med en svagare finansiell nettoställning än Sverige. Det pågår nu en diskussion internationellt om möjligheterna till monetär finansiering av de stora offentliga åtagandena under krisen.⁵ En sådan finansiering kan ske genom att centralbanken permanent utökar penningmängden. Det finns två viktiga invändningar mot ett sådant agerande. Den ena är att inflationen kan ta fart. Problemet i västvärlden har de senaste åren dock snarast varit att inflationen är för låg och denna kris bidrar sannolikt till ännu långsammare prisökningar. Den andra handlar om att värna centralbankernas oberoende och i förlängningen tilltron till den penningpolitiska regimen. Detta är ett mindre problem om åtgärden sker på initiativ av centralbankerna själva. Tilltron till systemet skulle snarare kunna öka, då man demonstrerar att man kan mobilisera alla nödvändiga resurser för att hantera krisen. Även om Sverige i dagsläget inte är tvingat till sådana finansieringsvägar bör Sverige följa utvecklingen och i det här exceptionella läget ta de möjligheter till mer innovativ finansiering som bjuds.

⁵ Se exempelvis Jori Gali "Mitigating the COVID Economic Crisis: Act Fast and Do Whatever It Takes" eller OECDs chefsekonom Laurence Boone i Financial Times 2020-03-23

5. Bädda redan nu för en snabb återhämtning

När den akuta fasen är över behöver den ekonomiska politiken inriktas på att understödja återhämtningen. En övergång till mer generella stimulanser blir då nödvändig. Många av de akuta åtgärderna kan plockas bort, medan andra bör kunna vara en del av stimulanspolitiken. Finanspolitiken kommer även i återhämtningen behöva dra det tyngsta lasset.

Finns det praktiska möjligheter bör staten tidigarelägga infrastrukturinvesteringar inom järnväg och väg. Offentliga insatser för att öka byggandet av hyresrätter för personer med vanliga inkomster vore också angeläget. Det är viktigt att offentliga investeringar bidrar till att Sverige når sina klimatmål.

Penningpolitiken kommer att få ökad betydelse i återhämtningen. Det blir då centralt att Riksbanken arbetar för att understödja en konjunkturuppgång och kan acceptera att inflationen överstiger målet periodvis, när återhämtningen skapar flaskhalsar i sedan tidigare nedstängda sektorer.

Diskussionerna om en helhetsöversyn av skattesystemet har av naturliga skäl lagts på is. Frågan om utformningen av skattesystemet kan dock bli viktig i en återhämtningsfas. Det handlar då inte i ett första skede om höjda skatter. Snarare om en omfördelning av skatteuttaget för att hantera fördelningseffekterna av krisen och skapa bättre och mer långsiktigt stabila ekonomiska förutsättningar för kommuner och regioner.

Stabilitet i de offentliga finanserna bör ske genom tillväxt, inte genom åtstramningar. Inget kommer att behöva finansieras på kort sikt, och sannolikt inte heller på längre sikt. Vi kan förvänta oss att krisen kommer påskynda strukturomvandlingen i ekonomin och på arbetsmarknaden. Det leder i sin tur till ökade omställningsbehov och högre krav på arbetstagarnas omställningsförmåga. Arbetsmarknads- och utbildningspolitiken, men även parternas kollektivavtalade omställningsåtgärder, måste förberedas på detta.

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.

Rapporten beställs från LO-distribution:
www.lo.se/distribution

April 2020

ISBN 978-91-566-3428-4

www.lo.se